

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 64.707.03 Національного університету
цивільного захисту України, заслуженому
працівнику освіти, доктору наук з
державного управління, професору

С. М. Домбровський

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

кандидата наук з державного управління, доцента

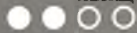
Ярового Тихона Сергійовича на дисертацію

Стельмаха Андрія Валерійовича

**виконану на тему «Розвиток інституту лобізму як основи забезпечення
державної безпеки України», і подану на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 –
державне управління у сфері державної безпеки та охорони
громадського порядку.**

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Формування України як демократичної правової держави невіддільне від створення інститутів та механізмів реалізації цивільних прав та законних інтересів, включаючи цивілізовані інституції лобіювання. У цьому випадку важливо визнати той факт, що тіньова (напівлегальна чи відверто незаконна) форма сама формує інститут лобіювання у вітчизняному механізмі державного управління, і це явище відбувалося давно. Сучасний етап вітчизняного державотворчого процесу вимагає формування дієвих механізмів реалізації прав та інтересів громадян, які водночас дозволятимуть враховувати національні інтереси та сприятимуть цілям державної безпеки України. Значною мірою це обумовлено порушенням територіальної цілісності України, веденням проти нашої держави гібридної війни, що вимагає зростання пріоритетності державної безпеки і, як наслідок, введення розумних обмежень на такі механізми реалізації інтересів груп громадян та окремих осіб як лобіювання. Водночас, питання лобіювання, його розвиток та існування є важливим та актуальним, у зв'язку з тим, що сьогодні це явище активно розвивається в сучасному українському суспільстві. На

сьогоднішній день, деякі групи впливу тісно співпрацюють з українським парламентаріями з метою вирішення інтересів певних компаній чи підприємств, що веде до прийняття певних нормативно-правових документів з урахуванням приватних інтересів, які можуть зашкодити національним інтересам та правам громадян. Все це обумовлює актуальність дослідження концептуальних засад лобіювання як інструменту реалізації цілей державної безпеки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконано відповідно до наукових тем: Національного університету цивільного захисту України: «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (ДР № 0115U002035), де автором здійснено історичний аналіз розвитку інституту лобізму за кордоном, визначено закономірності розвитку інституту лобізму; «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0115U001007), у межах якої автором обгрунтовані шляхи удосконалення механізму розвитку інституту лобізму як основи забезпечення державної безпеки України, визначені перспективи розвитку інституту лобізму, проаналізовані сучасні підстави нормативно-правового врегулювання інституту лобізму за кордоном.

Ступінь обгрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації і винесені на захист, є високою мірою обгрунтованими. Вони базуються на поглибленому вивченні та узагальненні значного обсягу інформації. Джерельну базу дослідження склали загально-державні законодавчі та нормативно-правові документи, зокрема: закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів

України; нормативні акти Міністерства екології та природних ресурсів України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчі акти Європейського Союзу тощо. А. В. Стельмах чітко визначив мету, сформулював завдання, предмет та об'єкт дослідження дисертаційної роботи.

Аналіз змісту дисертації, опублікованих праць та автореферату підтверджує достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться у дисертації і виносяться на захист.

У процесі вирішення поставлених у дисертації завдань здобувачем використано широкий спектр сучасних методів дослідження:

- *логіко-діалектичний метод пізнання* – на основі якого з'ясовано сутність поняття «лобізм», «лобізм в системі публічного управління», «державна безпека», «лобістська діяльність як основа державної безпеки»;
- *методи системного аналізу та синтезу, порівняння, абстракції, систематизації* – забезпечили визначення зв'язків між елементами моделі інституту лобізму як основи забезпечення державної безпеки України (розділ 3.2), а також систематизацію основних підходів до проблематики дослідження та наукових підходів до понятійно-категоріального апарату дослідження;
- *міждисциплінарний підхід* – дав змогу комплексно розглянути нормативно-правові механізми врегулювання інституту лобізму в Україні, а також зарубіжний досвід формування та розвитку інституту лобізму та виокремити основні закономірності розвитку лобізму за кордоном;
- *системний підхід* – було використано для розробки і обґрунтування сучасних шляхів удосконалення розвитку інституту лобізму як основи забезпечення державної безпеки України, для виокремлення кластерів проблем розвитку інституту лобізму як основи забезпечення державної безпеки України, а також з'ясування сутності механізмів реалізації лобізму у парламентській діяльності.

Підтверджують наукову новизну положення, висновки, рекомендації, що містяться у дисертаційній роботі. Серед іншого, Стельмахом А. В. уперше:

розроблена теоретична модель механізму реалізації інституту лобізму як основи забезпечення державної безпеки України; запропоновано створення Реєстраційної палати з питань лобіювання та лобістської діяльності в Україні.

У дисертаційній роботі удосконалено: основні функції лобізму в системі державної безпеки, які відрізняються від існуючих обґрунтуванням чотирьох основних кластерів функцій: економічної (відстоювання важливих інтересів галузей економіки з урахуванням соціально-економічного розвитку країни, формування дієвих механізмів забезпечення захисту всіх сфер економіки тощо); організаційної (формування відповідних інституцій з метою захисту не лише інтересів зацікавлених груп, а й формування безпекового середовища суспільства); комунікативної (формування комунікативного середовища та обговорення певних важливих нагальних проблем та визначення оптимальних, раціональних державно-управлінських рішень); захисної (формування таких державно-управлінських рішень, які б не лише вирішували проблему певних зацікавлених груп та громадськості, а й забезпечували державу від захисту негативних впливів, у тому числі корупційних впливів); систематизацію проблем розвитку інституту лобізму в Україні, що відрізняється виокремленням шести кластерів проблем розвитку інституту лобізму в Україні, зокрема: негативне сприйняття лобізму інститутами громадянського суспільства та громадянами країни; відсутність нормативно-правового врегулювання інституту лобізму в Україні; існування корупційних злочинів, які часто приховуються під лобістською діяльністю; не врегулювання лобістської діяльності, відповідальності лобістів, контроль за їх діяльністю призводить до проявів корупції та формування лобістських інтересів з урахуванням негативних наслідків для державної безпеки та репутації держави; негативний вплив на соціально-економічний розвиток України; негативний вплив на формування міжнародної репутації та іміджу держави; відсутність стандартів лобістської діяльності призводи до їх негативних наслідків; систематизацію закономірностей розвитку інституту лобізму на основі закордонного досвіду, що відрізняється від існуючих

визначенням сімох закономірностей, у тому числі: по-перше, формування позитивного сприйняття лобістської діяльності, популяризації даного інституту серед громадськості; по-друге, регламентація даного інституту у чинних нормативно-правових документах; по-третє, існування організаційних структур, які відповідають за регламентовану діяльність лобістів, формують їх реєстр, оприлюднюють інформацію щодо лобістських структур та їх співпраці з посадовими особами; по-четверте, повна прозорість діяльності посадових осіб та державних службовців; по-п'яте, існування етичних кодексів поведінки державних службовців та посадових осіб, де чітко прописані норми щодо співпраці з лобістами; по-шосте, звітування як лобістів так і державних службовців щодо їх спільної діяльності; по-сьоме, встановлення відповідальності лобістів за протизаконну діяльність.

У дисертаційній роботі дістали подальшого розвитку: понятійно-категорійний апарат дослідження та з'ясовано, що лобізм в системі державної безпеки є формою представництва групових (державно-управлінських) інтересів, які спрямовані на забезпечення державної безпеки України, мінімізації загроз національній безпеці, вплив на прийняття (скасування) державно-управлінських рішень, спрямованих на забезпечення національно важливих інтересів держави; системний аналіз механізму становлення та розвитку інституту лобізму в Україні, що відрізняється від існуючого визначенням наступних проблем нормативно-правового регулювання інституту лобізму в Україні, зокрема: відсутність політичної волі щодо прийняття даних нормативно-правових документів; існує багато точок зору щодо необхідності контролювати інститут лобізму і вони не є протилежні; відсутність єдиного підходу щодо отримання статусу лобіста та форм його звітності; не готовність сучасного українського суспільства для сприйняття інституту лобізму.

Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих працях та авторефераті

Результати наукового дослідження опубліковано в 5 наукових статтях, які опубліковано у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, в тому числі у зарубіжному науковому виданні, а також у 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають вимогам МОН України до публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Оцінка ідентичності автореферату та основних положень дисертації

Дисертація та автореферат оформлені відповідно до вимог Порядку присудження наукових ступенів. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації і не містить інформації, відсутньої в дисертації. Наведені в авторефераті наукові положення, висновки та рекомендації розкриті й аргументовані у тексті дисертації.

Дисертаційна робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, 3 розділів, які включають 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 213 сторінок, із них 180 сторінок основного тексту. Список використаних джерел міститься на 27 сторінках і налічує 254 найменувань.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Практичне значення одержаних результатів обумовлено тим, що основні положення дисертації, сформульовані висновки та наукові рекомендації можуть бути покладені в основу сучасного формування інституту лобізму в Україні. Вони дозволяють поглибити знання про лобізм, тому будуть корисними у підготовці лекційних курсів із державного управління, державної служби, історії України, правознавства, конституційного права, державного будівництва та інших суспільних

дисциплін, у плануванні роботи Парламенту України, Кабінету Міністрів України, органів державної влади, інститутів громадянського суспільства тощо. Зокрема, ідеї та пропозиції автора використано в діяльності:

- Верховної Ради України під час аналізу та доопрацювання проектів законів України «Про лобізм» (від 28.02.2020 № 3059-1), «Про правове та прозоре регулювання діяльності з лобіювання» (від 02.03.2020 № 3059-2) «Про лобістську діяльність» (від 03.03.2020 № 3059-3) (довідка від 11.12.2020 № 224);

- Першого міжнародного фонду розвитку України щодо опрацювання проектів законів України «Про лобізм» (від 28.02.2020 № 3059-1), «Про правове та прозоре регулювання діяльності з лобіювання» (від 02.03.2020 № 3059-2) «Про лобістську діяльність» (від 03.03.2020 № 3059-3) (довідка від 21.02.2021 № 92/1);

- Громадської організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» з метою роз'яснення порядку розвитку інституту лобізму, запропоновані шляхи удосконалення нормативно-правових актів в частині впливу об'єднання громадян на державно-управлінські рішення (довідка від 14.06.2020 № 296/1/3-26).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Відзначаючи загальний високий рівень обґрунтованості науково-теоретичних положень дисертаційної роботи, її цілісність і логіку викладення матеріалу, доречно все ж зробити декілька зауважень і звернути увагу на дискусійні положення.

1. Виходячи з предмету дослідження – механізми розвитку інституту лобізму як основи забезпечення державної безпеки України – автор у першому розділі роботи намагався надати цілісну концепцію даного феномену, спираючись на ґрунтовний аналіз наукової літератури. Проте, зважаючи на складність та багатогранність предмету дослідження, автору не до кінця вдалося розкрити механізми розвитку інституту лобізму як основи

забезпечення державної безпеки України. Зокрема, визначення суб'єктів, як вони подані та класифіковані автором, потребує додаткового обґрунтування в частині взаємодії органів державного управління у цій сфері, представників громадянського суспільства, бізнес-структур тощо.

2. У розділі 1.2. «Понятійно-категоріальний апарат дослідження проблеми формування та розвитку інституту лобізму як основи державної безпеки» аналізується понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема, розглядаються поняття «лобізм», «лобізм в системі публічного управління», «лобізм в системі державної безпеки». Разом з тим, на нашу думку, доцільно було б проаналізувати поняття «національна безпека», «лобізм в системі національної безпеки», та обґрунтувати чому саме аналізується «лобізм в системі забезпечення державної безпеки», розвести поняття «державна безпека» та «національна безпека».

3. У розділі 2.2. «Розвиток інституту лобізму в Канаді та Європейських країнах» автором виокремлені моделі інституту лобізму в Канаді та Європейських країнах. Разом з тим, автором не зовсім обґрунтовано застосування кожної моделі в національному просторі та їх переваги щодо реалізації в Україні.

4. У розділі 2.3. «Інститут лобізму в США як основа забезпечення державної безпеки» проаналізовані нормативно-правові засади розвитку та становлення лобізму в США, визначені інституційні можливості лобізму в США, ґрунтовно проаналізовані підстави набуття статус лобіста та звітність лобістів за їх діяльність. Разом з тим, автору було б доцільно запропонувати запровадження відповідних елементів моделі лобізму в США в національному законодавстві.

Висловлені зауваження і зазначені недоліки не знижують загалом позитивну оцінку теоретичного рівня підготовки та практичного значення результатів дисертаційної роботи Стельмаха Андрія Валерійовича.

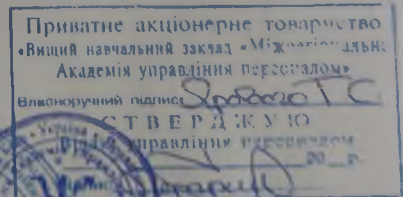
Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Стельмаха Андрія Валерійовича на тему «Розвиток інституту лобізму як основи забезпечення державної безпеки України» є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Одержані автором результати забезпечують нове вирішення науково-теоретичної проблеми, яка полягає в обґрунтуванні інноваційних шляхів удосконалення механізмів розвитку інституту лобізму як основи забезпечення державної безпеки України та розробка теоретичної моделі механізму реалізації інституту лобізму в системі державної безпеки України з урахуванням сучасних загроз та викликів.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертаційна робота Стельмаха Андрія Валерійовича на тему «Механізми розвитку інституту лобізму як основи забезпечення державної безпеки України» цілком відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015), а її автор – Стельмах Андрій Валерійович заслуговує на присудження наукового ступеню кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку.

Офіційний опонент:

кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування ПрАТ «ВІЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Т. С. Яровой